

SZÉPIRODALMI

FIGYELŐ.

2-ik szám.

Szerkesztői szállás,

hová a lap szellemi részét illető küldemények utasítandók: Üllői-ut és 3 pipa-utca sarkán 11-ik szám.

Megjelenik e lap esütörtökön.

Előfizetés helyben házhoz hordva, vidéken postai szétküldéssel, félve 5 ft. egész évre 10 ft.

Kiadó hivatal,

hová az előfizetési pénzek s minden a lap anyagi részét illető dolgok utasítandók: Egyetem-utca 4-ik szám.

KAZINCZY NYELVÚJÍTÁSA.

I.

A nemzeti élet a múlt század vége felé.

A nyelv történetéről akarván szólni, szólanom kell a nemzet benső életéről. Ez a kettő, t. i. a nyelv és a nemzet szellemi állapot, szoros kapcsolatban állnak egymással. Nem csak az való, a mit Buffon mond s a tapasztalás is igazol, hogy a stil az ember, hanem az is, hogy a nyelv mint az emberi lélek nyilatkozásának eszköze, s ha szabad úgy szólanom, a plastikailag művészkedő szellemnek műanyagja, minden szellemi nyilatkozat hatásának enged, s minden szellemi életmozzanat nyomát kiadja és magán megtartja s valamint egyes ember irányából annak korára, vérmérsekére, műveltségére bizton következtethetünk, ép úgy a nyelvtörténetből sok oly vonása felismerhető a nép jellemének, melyet máshonnan biztosabban el nem találhatnánk. Nézzük csak össze az ifjui érzelmektől áradozó bő nyelvet a blazirtság vagdalt stíljával, vagy, hogy az elvontabban tekintett nyelvhez térjek, a belnövöleg is tenyésző de ragok által külsőleg is terjedező magyar nyelvet a rideg szó-egységekből álló angollal, nem a különböző beszéd-oeconomia, szellemi nyilatkozás-mód látszik-e? Vagy hogy egy nyelv körében maradjunk, mily különböző lélek állapot az, melyben a lyricus a szók rövidbein kapva kap, és az, melyben a súlyosabbakat, nyomatékosabbakat és hosszukat keresi a szónok. Még szembeötlőbb példákat lelnénk pedig, ha az összes nyelvkin-
cset vennők szemle alá, s abból szemelnők

ki a mit a különböző kor egymásután elvetett vagy alkotott.

Átalán elfogadottnak tesszük fel ezen elvet, hogy a nyelv a nemzet összes fejlődésével együtt fejlődik, s a művészetek s tudományok átalváltozásait szenvedti az irány, vagy a mi annak mozaik-darabjait foglalja magában, a nyelv. Ily főétel mellett kezdek Kazinczy nyelvújítási munkájának ismertetéséhez s rövid és gyarló bírálatához. E férfiú megérdemel minél gyakoribb és többoldalú tanulmányozást. Nyelvtörténetünkben ő a legmagasztosabb alak s költői irodalmunkban ő a legnevezetesebb mester. Mindkét szerepe oly gyakran emlegettetik, de nem tudom, nem többször félre ismer-
tetik-e.

Azon időkben az irodalom nem volt a nemzetnek az a mi most, — nem ölelte át az egész szellemi munkásságot. Sok tanár felolvasásai maradtak irott malasztul kisebb köre számára. Sok szép költemény csak az író vagy családja gyönyörködéséül szolgált, vele élt, vele elhalt. A nyilvános élet hiányában, nem volt az a kifelé ható, hogy úgy mondjam középpont-kerülő irányzat, mely mindent közül élvezni, közre hozni törekszik. A családi szűkebb körben összpontosított élet, az erős egyéniségek ezen korában nem iratott meg egyéb, mint a mi legszükségesebbnek, legjobbnak tartathatott. Csak néhány merészebb lépett közre, mint

költő érzelmeivel, mint író eszméivel, nézeteivel; a nagyobb részt szerény visszataratózkodás, a tekintély tisztelete, az ujtás félelme, a megítéltetés iránti érzékenység s általában azon magába vonulás korlátozta, mely jellemök az erős egyéniségből álló, és az által erős nemzeteknek; kikhél, mint *Pulszky* utazásában valahol megjegyzi, a méltóság tulnyomó a könnyedség felett. Egyszersmind jele ez a hűbériség hatásának a köz szellemre fent és alant.

Most minden irányt, minden erőt és anyagot felvesz az irodalom, és minden szellemi tényező irodalomban nyilatkozik, akkor csak a legfőbbek és legmerészebbek. A XVIII. századbeli magyar irodalom kincstár volt, hová néhány hivatást érző rakta le kincseit, hová élvezetből szemlélni el-elment a nemesb lélek; a jelenkor irodalma levegő, mely mindent körülvesz, mindent éleszt, minden jó és rossz elemet elhord, elszállit és közöl. Ez hű kinyomata az időnek, úgy nálunk mint másutt, amaz nem volt épen megfelelő, bár minden esetre töredékesen hasonló képe a kornak.

Az ekkori irodalomból hát megítélni az életet nem biztosan és teljesen lehetne; de viszont az életből hozni le az irodalmat biztosabb. Midőn hát a *Kazinczy* előtti korszak irodalmát jellemezni akarjuk, az életet kell tekintenünk, melyből az fakadt és tenyészett, bár annak minden erejét nem használta is fel.

A magyar nemzet, ha nem élete javát élte is, de jelentékeny életmozgalmak közt forgott a XVIII. században. Természeténél fogva erőteljes levén, távol az elpuhító fényűzéstől, szintugy a teszesztő tulfinomodástól, a fővárosi nyilvános élet minden egyéni erőt elnyelő, minden nagyságot, kitűnést, sajtáságot elsimító örvényétől, nagy tettekre képes, harczos vala, és harczaiban élvet, üdvet talált. *M. Therézia* kora nem volt tétlenség és ellomhulás ideje. Fellelkesedni, midőn a trón megmentését becsületében álló dolognak tekinthet, nemesen pártját fogni az elnyomottnak, üldözöttnek; lovagiasan meg akarva tenni a lehetlent is: nagszerű hivatásnak tetszett azok előtt, kik ekkor a magyar nemzet testét, lelkét tették. A hősi tettek nem hijányzottak. Minden nemesi lak telve volt a magyar nemesek hős

tetteinek hírével, mint élesre fent karddal, s ez mozgalmas élénkséget okozott és tartott feun a nemzet egész körében; jeles tettek, nemes eszmék hullámoztatták a férfi kebleket. Élt a nemzet; mert él is az, míg eszméi vannak s míg tehet . . . A kettő kell; mert az eszmék túlélnek bár a tetteket, de nem sokkal. A tenni vágyó, de nem tehető nemzet az, melyet az életunalom, a tespedés, a halál követ.

De az elfajulás, az idegen eszmék, szokások, elsajátítása már kezdődött. Részint vonzalomból a hős és nemes nemzet iránt, részint leigázási vágyból, idegen fénykörbe kezdék a magyar főurakat vonni. A magyar előkelők élete az előtt sem volt szellemileg a külföldtől elmaradva. Csak a XVII. század főuri lakainak fényét, gazdagságát, művészetét, csak akkori nagyjaink, műveltjeink tudományi emlékeit, egy *Bethlen Miklós* életrajzát, az erdélyi fejedelmek, a magyar nagyok tudományi áldozatait, csak főiskolánk állapotait kell felgondolni. Nem álltak a külföld alatt belsőképen vagy művelődésre nézve. Most külső szokásokra, nyelvre nézve akartak, nem mellettek haladni, hanem velök összeolvadni, a nemzeti érdekek jellem és létel árán külső művelődést nyerni. Minden nemzet nagyjaiban felmutatja a történet ezt a közös vonást, a világ-polgári hajlamokat, rokonszenvet, a görögöknél a keletiességet, a rómaiaknál a görögösséget, a németeknél a francziásságot . . . de hazafiatalansággá nem mindenütt fajult ez el . . . nem a francziánál, angolnál, sőt a németnél sem. Csak mulékony kórjelenség, melyet egy nagy idő mozgalmai kiizzasztanak, egy zivatar elfeledtet. Nálunk sem volt ez örökös. De nem volt általános sem. A magyar ország-gyűlési, megyei, sőt egyházi élet is elég vonzerővel birt arra, hogy a nagyokat őseik emlékével, eredetökkel, a történettel, a honnal kapcsolatban tartsa. Mutathat is megyéink s országyűléseink akkori emléke sok nagy jellemet és férfias alakot. E korban még csak a külső volt idegenes, a szív maga csaknem teljesen eredeti és hazafias volt a nagy többségnél. Csak később következett be a kor, melyben a külső a belsővel, az életmód, nyelvszokások a hajlamokkal egy nevezetes résznél elfajultak, a midőn megfordult a helyzet; a nemzeti külsők,

a viselet, a politikai szereplések, a nyelv felvétettek, az érzelmek idegenek maradtak. Corpus hic, spiritus alibi!

De a nemzeti élet folyamának derék tömege zavartalanul az ősi tiszta maradt. Mily életerő rejtezhetett ebben, melyet sem feltartóztatni, sem más irányba terelni semmi viszontagságnak nem sikerült; de a mely minden másnemű elemet átolvastott, felölt, magával vonzott! Hány külföldi előkelő család kebelezte magát a nemzetbe; mennyi nemes erő olvadt ide, s lett közreműködése által e nemzet sajátjává: meggyőződünk, ha nem csak a *Frangepánokra*, *Zrinyiekre*, hanem a *Gvadányiakra* s társaikra gondolunk. A testben oda tolúl a vér, hol a bőr izgattatása mozgást idéz elő; a nemzetek körében oda tódul az erkölcsi és anyagi erő, ott lesz a legnemesbek mozgásközpontja, a hol korlátozatlanabb az élet, nagyobb a tettek pályatére. Így volt nálunk is. Hogy pedig amaz elfajulás nem az összes nemzetet, nem a jobbak egyetemét lepte meg s nem volt orvosolhatatlan: azon körülmény tanusítja, hogy magából amaz osztályból váltak legjobbjaink, hogy a ragály soha sem fogta meg főrendeink javát, a muzeum, a színház, az akadémia alapítóit.

A magyar nemzeti élet erejére multra nézve igazoló, a jövőre nézve biztató jelenség, hogy itt a társadalom kötelékei korán sem kezdtek oly hamar bomladozni, mint külföldön, például Francia- és Németországban. E részben is az angolokhoz van hasonlatosságunk, mint *Magna chartánkra* nézve. A hűbéri rendszer, mely külföldön már a XVIII. században kezdett gyűlöletes lenni, itt még a XIX. század közepén is csaknem erőszakkal tépetett szét. Mikor még itt nagy községek magoknak földesurat kértek, kívántak, csaknem szerzetek, már akkor amott meg volt azok joga rendítve. Távol vagyunk a szolgáltság emez utolsó és méltatlan nemének dicséretétől vagy doctrinák kiokoskodásától, milyeket egykor Aristoteles és mai nap az amerikaiak csinálnak a rabszolgaság mellett; de némi erőre mutat, ha nehezen változtat a nép s türni tud a régi mellett. Erőre mutat, hogy népünket ama kapesok lassankénti bomladozása — s végre az utolsó kötél elszakadásakor csak nemtelen igazgatások tudták kicsapongásokra vezetni.

Ez a nemzeties szellem s erős magyar élet gyakorlatias iránynyal elég hatályosan birt visszaverni minden kóranyagot, mely a nemzet testét bántotta volna: a libertinizmust, az álművelődést stb. Így a revolúciói szellem is távol maradt Magyarhontól. A francia élet könnyüedése, sikamlóssága, a divatos rationalismus alaptalansága, léhasága nem fért össze a komoly és méltóságos magyar jellemével. Öltözködésben, társalkodási modorban csak nehezen fogadták el a külföldi módot, divatot. A „módi“ nevezet maig sem kedves, s inkább gunyos mint komolyabb érteményű, noha a magyar férfiak és hölgyek disz- és pompa-szeretők voltak minden században. A külföldies szabásokért nem rég cseréltetett fel a gyönyörű mente; melyet nagy anyáink korából itt ott örizünk. A magyar zene megtartotta jellemét, — és úgy látszik a külföld előtt is igazolja, hogy élni akar. A színművészet nem igen volt apáink inye szerint. Miért? A magyar hőskor tán később is kezdődött, de minden esetre tovább is tartott mint más nemzeté. Megmaradt ez, miután tettekben nem maradhatott, az emlékezetekben, az eszméletben, a külviseletben, a közéletben. A nemzeti öltönyben, fegyverrel tanácskozó, ünneplő, tudománykodó magyar mindig hősinek, egy fokkal hősiebbnek érzi vala magát mint azok, kik eme férfias viseletet felcserélték a béke kényelmesb jeleivel, s ez által hivatásszerűen harcsoz népnek nem érezték magokat. A hősök korában a hősöket majmoltatni nem esett édesen. „A magyar nem majomnak, nem komédiásnak termett!“ Ezt nemcsak a magyar színház tervezésekor s nem csak az ebeit külföldön mutogatónak mondták, hanem mondták a mi időnkben és nekünk is apáink gyakran. A színészetet és ily félét valódi megalacsonyításnak tarták, bár nem tagadták meg azon pálya embereitől a temető helyet, mint a francziák.

A magyart helyzete kénytetete, hogy nagyobb dolgokkal foglalkozzék, mint a művészetek. Nemzetközi helyzete, birodalmi viszonya, önéletének fentartására irányzák. Más felől voltak itt egyházi magas érdekek is: néhány milliónak lelkiismereti szabadsága, s több milliónak ősi vallása szintén sok küzdést támasztottak, sok erőt felemésztet-

tek. E kettő körül sűrűgve, csekélyebbnek látszott minden egyéb. E körülmény jónak is rosznak is volt okozója. Jónak, mert a nemzet csakugyan megélt s megél bizonynyal, tovább mintha a természettel világpolgári művészetek, szabadelmű tudományok koránál elébb elgyengítik, a külfölddel áthasonítják s elpuhítják saját körében is, s oda viszik, hogy mint a veszni indult Athén polgárai, polgári függetlenségüket vessék mérlegbe a színházzal; vagy mint a kenyérért és játékért kiáltozó rómaiak a művelődéssel be engedjék csúszni az imperialismust. Tisztelet őseinknek azért, hogy megválaszták az első, az *egy* szükséges dolgot a többitől! Teljesíthettek volna eme tisztokból is sokat, de tán egész erejüket kellett arra fordítani, a mi bennünket megtartott!

Azonban, mint mondtam, a tudományok, művészetek eme mellőzésének volt magára az életre nézve is szembetűnő ártalma. Az élet erkölcsikép tiszta, polgárilag nagyszerű, vallásos, családias lehetett, de szép és európai értelemben diszes nem általában volt. Egy francia nem rég azzal gunyolódott, hogy határaink még most is közép — vagy tán nomádkori állapotban vannak. Legelőink közösek, réteink őserdőkkel vetelednek, erdeink istenkéztől alkotvák, a magára hagyott természettől gyarapítvák, utaink mint Angolországéi 1660-ban, népünk életmódja, viselete az állatok körében való tartózkodásra emlékeztet. E tulzásnak nem sok érdemet tulajdoníthatunk. A népek élete annyira egyféle nem tartozik lenni, s az egyféleség annyi üdvöt nem ad, hogy érte sajátosságainkat elveszítsük. De mégis érdemel némi figyelmet, s mult századbéli életmódunkra emlékeztet. A művészetek mellőzése, a minden finomodást visszatoló, erős nemzeti életmozgás, némileg sekélyesség tette volt azt. Az erős és nemes nemzeti élet a nemzet lelki erejét egészben megőrizte, erényeit ápolta, kifejtette a családot, a köztért tisztán tartotta, azokban a kegyeletet, az emberek ezen ifjui korának tulajdonát, tenyésztette, virágoztatta; de az izlés, ama fensőbb, művészies értelményben véve, hiányzott. Utánozni legalább a művészetben nem akartunk, nemzeti méltóságun-

kat az arcz minden vonásán, minden tagmozdulatban ki birtuk fejezni: de az izlésre nézve elmaradván, sokban darabosak lettünk, sokban kigunyoltattunk. Társaságunk a francziának elevenségét, házunk az angolnak kényelmét, — beszédünk a francia élénk *szellemét*, viseletünk a század divatához, az elfogadott finomsághoz alkalmazottságot nélkülözötte. Elkülönözve maradtunk. Jól éltünk, de nem használtuk fel jóllétünkre mindazt, a mi tőlünk telik vala. Dúsak voltunk, de kincseinket nem hasznosítottuk arra, hogy a haza nemcsak belül jelenre erős, hanem jövőre és a külföld irányában is tisztes, tudományok és művelt szellem által is biztosított legyen. Anyagilag eleget birtunk; a szellemi szükségeket, melyek teljesítése az anyagi létet biztosítaná, nem ismertük el. Így hátramaradtunk nemcsak izlésünk finomítására, hanem egyébre nézve is — de a miről itt nem szólhatunk.

Nehéz kérdés az Rousseaútól fogva maig, mi volna jobb az emberi nemzetre nézve, amaz izlési egyszerűség-e, melylyel a népek-nél többnyire együtt jár a szabadság s ezzel az erkölcsök egyszerűsége, vagy a műveltség, melynek még eddig mindig társas volt az erkölcsi alább-sülyedés és a társadalom bomladozása. Tudjuk, mit válaszolnak erre a socialismus emberei. De úgy hiszem, hogy a kettő közt választani nincs hatalmunkban. A műveltség korából már nincs visszalépés amamba. Haladnunk kell annak utján, vagy kimaradnunk a tényezők sorából, mert csak a tudomány és művelődés szolgáltat elegendő eszközt, hogy az idő szükségait teljesíthessük. Csakhogy a nemzeti jellem épsége és komoly erkölcsiség maradjon minél tovább fönn művelődésünk mellett. Csakhogy erőnk legyen a műveltséget nem átvenni, hanem átsajátítani, — ennek egész utján az ősi alapon mozogni s maradni, s ennek utát az őseink szelleme által megszabott uttal párhuzamban folytatni... Atyáink e két fontos tartozásnak nem tettek eleget; a nagyobb mellett feledték a kisebbet, de szintén életföltételt; és ez megtett szellemi életökön és azon, a mi abból fakad ki, a nyelven és irodalmon.

IMRE SÁNDOR.

(Folytatjuk.)

BELIROLALOM.

EREDETI NÉPMESEK. Összegegyjtötte Merényi László. I. II-ik kötet. Pest, 1861. Kiadja Heckenast Gusztáv. (Folytatás.)

Ellenben azt hiszszük, hogy a legjobb gyűjtő sem vehet magának szabadságot arra, mi a *hivatott* mesélőben nagy érdem, hogy a mese *anyagát* megváltoztassa, lényegesebb részeket toldjon bele, szóval, hogy a meseköltés folyamában mint tényező szerepeljen. Ugyanis a paraszt mesemondó, a mit költői lélekkel s alkotó ösztönrel javít a mese szerkezetén, azonnal átadja a népnek, mely ha elfogadja, jele, hogy a módosítás életre való, s a mese új alakjában fog tovább élni, míg az ügyetlen betoldás vagy ferdítés magától lehámlik azon hatalmas ellenőrzés mellett, melyet a nép izlése, ösztöne az egyéni ujtások irányában folyvást gyakorol. De a gyűjtő, ha volna is tehetsége sikerrel változtatni a szerkezetet, nem adja azt közvetlenül a nép szájába, hanem az irodalomnak, s míg egyrésztől ujtása nem tudni hogyan állaná ki a tömeg birálatát, más részről megcsalja az irodalmat, nép ajkáról vettnek hazudván, a mit maga koholt. Eltalálni a kellő határpontot, meddig szabad a gyűjtőnek változtatni s hol szűnik meg ebbeli jogosultsága, nem könnyű, de éppen azért főfő criteriuma a jeles gyűjtőnek. Talán így lehetne megszabnunk e határvonalat: *elmondásban* a gyűjtő követheti az ügyes mesélő szabadságát, *költésben* nem.

Ezek előre bocsátása után, lássuk már a vizsgálatunk alatt levő gyűjteményt.

Örömmel jelentjük ki, hogy a kézalatti mesék összeszedőjében jórészt feltaláljuk azon tulajdonokat, melyekkel odafenn az alkalmas gyűjtőt jellemeztük. Nincs talán mély ismerete a világ meseirodalmában, sőt a hazaiban is csak Erdélyi gyűjteményére találunk célzást nála; meglehet nem tudna számot adni meséiről, mi azoknak jelképi értelme, hitregei vonatkozása, mi viszonyban állanak az egyetemes mesevilággal stb. — de *elmondani* mesét, egészen úgy, a nép esze járása szerint, mikép ügyes paraszt mesélő elmondaná, arra gyűjtőnk kiválóan alkalmas. Mindannyiszor, ha magát ez — úgy szólva — természetes ösztönnek s emlékezéseinek adja átal, úgy tetszik, mint ha nem olvasnók meséit, hanem hallgatnók egy rátermett mesélő szájából, tengeri-fosztásnál, vagy fonóka pislogó mécse mellett. Nemcsak a nyelv, az előadás modora, a színezés, az epikai közhelyek, ismétlések (mintegy *loci communes heroici*) de minden vonás a népre, az eredeti mesélőre s hallgatóira emlékeztet. Csak az a baj, hogy néha mintegy megresteli, hogy ennyire népies emlékezeté-

nek engedte tollát, s feltámad benne az *írói* vágy, ilyenkor tulszinez, hosszabb leírásokat sző be, s ha megtartja is a népi kifejezéseket, meghamisítja modorát az elbeszélésnek. Ha erről leszokik, ha elégli a dicsőséget a magyar mesék *jeles* gyűjtője lenni, — s a hátralevő kötetekben (még *négyet* ígér) egészen átengedi magát naiv emlékeinek: bizonynyal többet tett, s az irodalomban is jelesb nevet vívott ki, mint ha fél gyűjtő fél novellista gyanánt jár el.

Nincs terünk itt elősorolni mindazon helyeket, hol gyűjtő igazi népszellemben és modorban szól. Lehet mondani, könyve legnagyobb részt ilyen, de aztán majd mindenik mesében fordul elő szakasz, hol, úgy látszik, csekélylette a meseszöveg egyszerű voltát, s tulhalmozta a neki nagyon hatalmában álló népies kifejezésekkel, vagy éppen irodalmi czifrával színezte ki. Mint nagyon sikerült modorát a népi elbeszélésnek, említjük a mesék kezdő és bezáró szakait. Első meséje így adja egyikét azon dévaj kezdő formuláknak, melyek, valamint a zárszó is, arra emlékeztetik a hallgatót, hogy itt nem valódi történettel, csak a képzelem szeszélyes játékával van dolga. „Hol volt, hol nem volt, még az óperenciás tengeren is túl, még az üveg hegyeken is tul, kidúlt bedült kemenczének egy csepp oldala se volt, a hol jó volt, ott rosz nem volt, a hol rosz volt, ott jó nem volt, volt egyszer a nekeresdi s ebkerdi kopasz hegyen hét sugar jegenyefa, ennek minden ágára egy-egy ringyes-rongyos p . . . l akasztva, s ennek minden korczában ránczában egy-egy véka bolha, — s ezen bolhacsordának az legyen pásztora, ki az (operenciából hozott) mesémre figyelmesen nem hallgat. Ha pedig csak egyet is elugrat: akkor az a bolhacsorda iszonyú vérontásának legyen kitéve, (syntaxisban is megtartva a népies hanyagság) s csipdessék agyon.“ Hasonló a mesék bezárása, mely néha egyszerűen: „Eddig volt, mese volt,“ — de néha oly kacskaringós bohózatos modorban szállítja le a hallgató képzeletét a valóság színvonalára, mint a legfurfangosabb mesemondó. Példa ez: „Papot, hóhért, vaskalapot hozattak; a pap összeadta, a hóhér seprőzte, az istennyila kerülgette, de soha meg nem ütötte. Lakzit laktak, tehenet vágtak, hordót furtak, faggyat hoztak (itt némi módosítás a decorumért), faharanggal harangoztak, tökkel kolompoztak . . . Eddig volt, mese volt, talán igaz se volt.“

E kezdő és végszakaszokon kívül, melyeket gyűjtő helyes érzékkel váltogat, majd egyszerűbb majd sallangosb formában adván őket, nagyon ügyesen tudja használni a mesének úgy szólva epikai közhelyeit, azon ismétlő, recapituláló, em-

lekezet segéő részeket, melyek olvasóra nézve nem lényegesek ugyan, de a hallgató figyelme ébren tartására szükségesek, s így az élő mese jelleméhez tartoznak. Értem az efféléket: 1., „Volt már neki egy állatja: farkas. 2. Volt már neki két állatja: egy farkas és egy tigris. 3. Volt már neki három állatja: farkas, tigris, oroszlán.“ Szintén népi szellemben történik az is, midőn a hallgatót kiábrándítva mintegy, a mesebeli metamorphosist valóhoz köti; például: „az óta kiált így a varju: kár! kár!“ vagy: „azóta nincs többé boszorkány!“ A népi élet, nyelv, előadási mód ismeretéről tanuskodnak az ilyenek is: „kihuzta a kilincs *madzagot*“ mit csak az ért meg, ki a szegény nép fakilincseit ösmeri; — „fürödjél meg *harmatszíkba* — átok alatt hagyó csudaszülött fél ember félki-gyó — tetszett személye személyének — térdig jártak abba a jóféle sárga tyúkhús levesbe, s még az árva gyermeknek is akkora kalács volt a kezében, hogy majd letörte a derekát (locus communis) — *itt* (ekkor helyett, gyakran) a királyfi hazaviszi nagy parádéval a feleségét — ezt az *égi csudát-facsomót* szánta a királyfinak hitvestársul — énye, emilyen, amolyan eb . . . a, ördögdobta, vizhozta fattya! — *tubus* szülék — az anyjok *megfejte a kútágast* — *imhogy* (majdhogy) a kezét lábát meg nem ette; de mit használt vele, *csak a magátét ette* — tudom miben sántikál a gonosz, de nem lesz az *idős* (nem sül az el) — rögtön kulimázzá változott: azóta kenik a szekeret kulimázzal — mit érdemel egy oly személy? stb. *nem egyebet* felséges vöm — *irdatlan* (irgalmatlan, idomtalan) vasház — *hogyim* (minthogy, mivel) jó volt — pörkölt hús a *subaháton* párolgott (a bunda *bőrére* tálal a pásztor) — nem akar most *játszani* (concombere) — *csuhujjába* (csuha ujjába) tette — malaczkergető ostor, melyet a körmen fonogatott — *tüzlócza* — kapja a *lelkét*, mit mit nem cselekedett vele — körömfaladék — megnyergeli az *aszagot* — *szülés* (takarmány, eleség) — jön, mint a parancsolat — fele botját (füle botját) sem hajtotta a beszédnek — vezérlő (a ménesben) — az nem nagy *summa* (nem nagy dolog) — annyira van ide, mint innen oda, s onnan vissza — *léttlen* módon (mielőtt *lett*, született volna) — boncz (czomb) — léttlen ló (nem ellett) — cse-repesikba csipetett gyertya világ — hidó (szántó gyerek) — boszorkányok konkolyt, csermolyát, vadlencsét örölnek — lohol utánunk — egész bi-rodalmából összegyűjtette a házasulandó grófokat, hercegeket, bárókat, hirneves vitézeket, urakat urfiakat, válogatott cigány legényeket és hosszú-süveges kankós tótokat (közhely) — *itt* egyszer a burkus király hadat üzen a spanyol királynak, hogy ilyen amolyan teremtette, ha legény, álljon ki a síkra (a hadizenés szokott formulája meséinkben) — annyira fájt a seb, hogy *nemcsak*, hanem *ugyancsak* — csizmadia tallér — vagy volt melege, vagy nem, most az egyszer véres verejtékben fürdött — feleközepe (épen fele) — *igy* veri, *úgy*

veri háromszor a fejéhez — *kezes* (szelíd) bárány — le is út, fel is út — rongyos hidat *megtapasztotta* (ismerni kell az alföldi nádhidakat!) annyi sem maradt ruhájából épen, a mennyibe egy garas ára sőt be lehetett volna kötni — *papos* (jó) vacsora — e porból (az ördög porából) lett a *vöröshangya* — *igy* akarta, *úgy* akarta disznaját ellopni — s több efféle, mind azt mutatja, hogy gyűjtőnk igen jól ösmeri a nép nyelvét, előadási modorát, szokásait.

De vissza is él gyakran ez ügyességgel. Nagy készletét bírván a népi szólásoknak, hasonlításoknak, példabeszédeknek, gyakran kevesli a mese egyszerű folyamát, s önszakállára oly bővítéseket csinál, melyek nem a nép szellemében vannak tartva. Ilyen az, mikor egy fölvetett képet hosszú allegoriává fon, mi a népnél nem szokás. A „Hamupipóké“ így kezdi: „Volt egyszer egy király s ennek egy tuczet gyermeke, ép tizenkettő. Egyik szebb volt, mint a másik, csak a legkisebbik rít ki a többi közül, csak ez látszott *gyenge fakadásnak* mintha élete *gyökerén* valami féreg rágott volna . . . stb. Mikor a királyfiak azt a kort elérték, hogy házasodni lehet: elindultak országvilág-szerte azon szándékkal, hogy mindaddig mennek, míg oly *törzsre* nem találnek, melynek, mint az övéknek, épen 12 *hajtása* nem lesz, tizenkét *virágszál*, tizenkét szép leány.“ Ime, népies szavakból van fonva, de a modor, a hosszú allegoria, nem népies. Ugyanezt mondhatjuk a részletes, hosszú leírásokról, haszinte egyes vonásaik népi elemből vannak is szedve. Azt mondja a kigyóbőrű gyermekről: „e csodaporonty is pihent a hóféhr mezőben (anyai kebel) s a két szép arany alma bimbójából szítta a méznél édesb anyai tejet.“ Egy Kuvik nevű banyát így jellemez: . . . „Megérdemelte *volna* a jó meleg fürdőt: forró zsirból, olvasztott ólomból, felforralt olajból; meg még azt a tiszteletet is, hogy ha, mint az afféle jó lelkeket szokták, büdöskő tömjénnel füstölték *volna* is körül. Hej! sok viz lefolyhatott addig a Dunán, mikor ennek a Kuviknak, ennek a halálmadárnak azt mondta *volna* valaki: szívem szép szerelme!“ No itt elég népies mondat, metaphora halmoztatik össze, de a nép nem ereszkedik ily részletes leírásokba, különösen nem ír le *feltételesen*, olyat a mi csak *volna*. Még kevésbbé tér ki arra, hogy *tagadó* leírásokat szőjön elbeszélésébe, minő például ez is: „Vén volt már a kopaszhegy, mert így hiták; itt-ott lengett a tarkóján egy-egy árvalány hajsza: de ezt *sem* fonta be fonszokra semmiféle természeti erő, s *nem* fűzött e közé szép piros szalagot, szép piros virágot.“ Így nem describál a népmese. Az ilyenek akkor is sértik a mese szüz épségét ha tisztán népi kifejezésből válogatvák, mert az előadás egyszerű jellemét hamisítják meg. Hát még a hol nyilvános az irodalmi kacsintás! Sűrű a példa ilyenekre is. „Az álom *rózsa ujjával* mindenkit megkötozött — *lotus-virág* koszorú — a nap, ha borús lesz *tündöklő isteni*

arcza — látta az óriás keresztes pókokat, mint szövik fonják, megevett aranyzöszből, a hajszálnál vékonyabb, üvegnél átlátszóbb tündérvásznat; látott itt-ott helylyel közel elültetett napsugár virágokat, melyek egy-egy égi madárkának szolgáltak hajlékul — a kert kellő közepében állott a szél palotája, *gránit*: sziklán, melyet haragjában a *Kaukaszus*-ról harapott le — vagy midőn az éhséget, három lapon keresztül „lánczos kutya“ allegóriában emlegeti, mely hasonlat egy versből ragadt rá — vagy midőn, a „kulacs nyakát kitekereteti“ vagy az egész boszorkány tanya leírása, Vizi Péter című mesében, mely több mint négy lapot (101—106) foglal el s miből elég lesz kóstoloul ennyi: „Vizi Péter is hasztalan tekintett fel a

verőfényes égre, neki az nem süttött, neki az nem világított, mert oly sötét volt, hogy a kanál is megállott volna benne (eddig népies;) s a legvékonyabb sugárka is, ha bár oly vékony lett volna is, melyet tündérek szoktak tüfokába húzni s azzal mint valami aranyfonállal tündérlőtönyt varrának, *mondom*, az ily vékony sugárka sem birta volna hegyes *lángdárdájával keresztül ütni* azt a koromfekete setétséget.“ Hogy izlik népmesében? Pedig gyűjtünk, ha belé melegszik, lapokat ír *hujus farinae*, azt gondolva, hogy most csinál egyszer szép dolgot! Majd előáll aztán valaki, s abstrahál az ilyesekből mythológiát, mikép Lisznyai barátunk phantasticus ötleteivel megtörtént.

(Folytatjuk.)

K Ü L I R O D A L O M .

A FRANCZIA KÖLTÉSNET 1861-ben.

(Vége.)

E szerint ez új művészet, mely mindannak romjaiból, a mit szerettünk, előállt, bár mi néven neveztessek, anyagelvinek vagy fantasztikusnak, tulzónak vagy realistának, a mi szemünkben egy megbocsáthatlan bűnben léledzik, mely előre meghamisítja minden tulajdonit: hogy t. i. mind jobban-jobban elkülönzi magát az emberiség érzelmeitől s vágyaitól; hogy eltépi a költészet közösségét mindazzal, mi ezt élte, s honnan új életet nyer vala; hogy végre tagadása az eszménynek, következésképen a helyett, hogy ostromolná, még előmozdítja köztünk a mai szellem azon hajlamait, melyeket mi költészetünk hanyatlásáért okolunk. Szeretnők e művészet keresettségét, mesterkedéseit ama kéjelgő öngyilkossághoz hasonlítani, melyet a pogány civilisatio végszakában az eltelt (blasé) epicureusok minden olyással körülvettek, a mi szemeiket bájollhatta, vagy mámorba sülyesztette érzeikeket. Azt kell-e innen következtetni, hogy vége minden reménynek? Mi nem hiszszük ezt: kivált pedig nem kellene engedni azon pessimista hajlamnak, mely könnyen elhiteti az emberrel, hogy a mi sujt, előzmény nélkül áll és sohasem történt meg egyébűtt. Más időkben, más formákban, más fajta vagy épen ellenkező kihágások következten, ép oly kemény próbákon, ép oly veszedelmes válságokon kellett átmenni a poésisnak és művészetnek. Mi hát a kérdés veleje? Megtudni, vajon a democratia, mely uralkodik s kormányoz a művészetben is, mint mindenűtt, képes lesz-e, beigtatása és győzelme első zavarai után szert tenni oly saját eszményre, mely felülemelje őt a gyakorlati élet köznapiságán s az anyag dur-

va csábjaian. Ne csaljuk magunkat: a realismus — hogy visszatérjünk ez oly gyakran emlegetett szóhoz — vagy nem jelent teljességgel semmi egyebet, mint egy kised irodalmi pártot, melyet öngöge kedviért talált föl egy cotteria, vagy, a mi sokkal fontosabb, a democratia és analysis szövetségét jelenti, melyek közül egyik ösztönét, másik vegybontó szereit alkalmazza minden tárgyra, melylyel foglalkozik vagy a mik elbájolják a képzelődést meg a gondolatot. Így aztán a kérdés más színben tűnik fel: nem elég kicsúfolni vagy szidni a realismust; új hatalom ez, melylyel számot kell vetni mint minden hatalommal, s valószínűleg alkudni, miután rendszerint alkuval végződik minden háború. Hisz' minden időszakban volt egy uralkodó vonás, izlés, hajlam, mely tulajdonságra fajulván a társaságban, azzá fajult az irodalomban is, és mely a pessimistáknak jókora mennyiségű vádra, panaszra s epigrammára szolgáltatott ihletést. Mert az eszménynek, bár hogyan kísértse valaki meghatározni — a szépnak keresése az igazban, vagy a végtelennek érzelme a végesben — nagyon sokféle öltöztetési modora van. Mai nap igen nagyon leszállitják. Másszor nagyon is magasra tűzték, sőt ott keresték, a hol nincs. Alig néhány évvel a nagy század (XVI.) virágkora előtt, midőn egy kiválóan aristocrata társadalom lovagi izetlenségeért, szoknyaimádó hősiségért élt-halt, mely utóbbi eltorzítá az emberiséget s a historiát, az eszmény a hamis modorban állott, azon álságban, mely nem volt különb mint a miénk; s megérdemlette, hogy a valódi francia gallus szellem egy igazi és szabad ere véget vessen e noble ostobaságoknak, hogy egy Molière, egy La Fontaine, egy Boileau tiszta aranya minél hamarabb kiszorítsa forgalomból ez aranyfűs-

töt. De mit mondjon az ember a következő szádról, amaz időkről, mikor a legkomolyabb, legkitünőbb gondolkodók is csinált vagy hervadt rózsákkal koszorúzták szellemök terményeit, vagy midőn egy elkoresosult aristocratia minden kegyeivel biztatta művészetben a pogány szellemet — a legkéjelgőbb s frivolabb értelemben vett pogányság szellemét? Hanem ez szigorúbb büntetésnek is tette ki magát s keményebb visszahatást vala kiállandó. A forradalom volt ama fegyveres kritika, mely e megromlott társadalmat kényszeríté, hogy visszanyerje életét a halálban, s fölgerjeszté a szellemiséget, fájdalom által, a lelkekben. És mégis hány esztendő vala szükséges, külön választani e visszafoglalt eszményben azt a mi csak emphasis, csak rossz izlés, nevetséges modor, sarju ál-lovagiság volt, attól a mi benne éltető vala, a mi az emberi gondolat és szabadság újjaszületését hirdette? Még újabb időben, mikor egy gyökeres forradalom megint kétségbe hozta legbecsesb vívmányainkat, méltán lehetett kérdeni, vajon a társadalom dőre elnézése egy minden fékről, szabályról megfélekezett botrányos irodalom sikere iránt nem mozdítá-e elő ama rossz szenvedélyek rögtöni elharapodzását, melyek törvényesítést nyertek az utczákon, miután megtapsoltattak a könyvekben.

Jelenleg a democratia kezében van az uralkodó pálcza, s ki róla beszél, soha se feledje ama kitünő férfiú leczkét, ki a democratiát oly jól fogta fel, oly őszintén figyelmeztette veszélyeire, hibái dacára oly nemesen szerette, és a kinek tanácsai alkalmazhatók levén egész jövő sorsára, alkalmazhatók irodalmában is. Ezentul már Touqueville tekintélye uralg az egész vitán, s mi úgy hiszünk, nem távozunk el az ő eszméjétől, ha azt állítjuk, hogy a democratia jövője művészetben úgy, mint politikában, csupán magától függ, azon választástól, melyet maga tesz a közt a mi ront vagy tisztit, a mi fölemel vagy lealáz. Szellemiség által éltetve, nagy dolgokat vihet véghez: törvényesítheti beállítását, hódításait, elfoglalhatja rangját azon hatalmak közt, melyeket többé kérdésbe sem von senki, s melyek utoljára azonosítják magokkal a sokáig daczolt elemeket. Ha egyszer belérögzött e materialismusba, melyet lehell minden porczikája, s melyet annyira hajlandó minden munkáinak, kedvtöltéseinek bírójává tenni, nem maradna számára egyéb, mint szomorúan egy körben forogni, megérni hatalmának, melyre oly büszke, végzetszerű hanyatlását, mígnem erejének rossz alkalmazása buktát idézné elő, miként a szabadsággal visszaélés szüli a szolgaságot. A democratiának vannak képességei, melyeket nem akarunk elvitatni: fölös életnedve, szüntelen megújuló munkássága, ruganyossága, mely a mai társalomban kettőzteti az életerőt: de ép oly kevéssé lehet el *eszmény* nélkül, mint az előtte uralkodott hatalmak. Sőt neki még szükségesebb az; neki annál nagyobb szüksége van arra függeszteni sze-

meit, minél makacsabban vonzódnak kezei a realitás felé.

De mi leend most már ez eszmény? Kell-e, hogy magában foglalja mindazon poétai agrémeket, mikben gyönyörködnek az ifju századok a naiv hivékenység vagy könnyen gyuló lelkesedés korában? Ama conventionalis költészetet fogadjaja-e el, melynek áldozik igen gyakran a művelt társadalom? Ne okuljon-e tapasztalásán és észrevételein, lenyelve mindazt, mit hajdan, amaz optikai csalódásoknak kedvezőbb időszakban, a számítani igen dús vagy válogatni nagyon szegény képzelődés vegyített belé? Am bontakozzék ki a democratia, tetszése szerint, a világi művészetnek minden csinált ihlettségéből, ál-pompájából, gyermekes kaczerságiból; ne tartson meg egyebet, csupán a mi életrevaló, örök, csupán azt, mi lényünk legbenső mélyeiben gyökeredzik s a mi egy a lélek legmagasztosb, legtisztább vágyaival. És éljen azokkal, nem hogy tulfeszítse érzékeit, hanem hogy magát orvosolja, nem hogy meghamisítsa ösztöneit, hanem tisztázza, nem hogy falábon járjon, hanem hogy megmászhasza a tetőket. Am szakaszon csinált virágokat, hogy kimélje a természetet. Figyelemre méltó, hogy a népköltészet neve rögtön magának a költészetnek fogalmát ébreszti fel, primitiv és valódi értelmében, a mint a népek bölcsője felett mosolyg, ujjal mutatva nekik a láthatlan világot, valamint az anya, ki első imáját mondatja gyermekével. Eme barázda fölé görnyedt embereknek istenről beszél az; egy alig kezdődő civilisatio szűk korlátaiba zárt elemékné határtalan mezőket tár az fel, s pazarul szórja rejtélyes kincseit; fátyol gyanánt vetve a csodást a goromba valóságra. Mai nap a democratiának, mely utoljára sem egyéb, mint a felszabadult, szervezett, emberré, maga urává és a mienké lett nép, ha nem vigyáznánk, egészen más költészete támadna, homlok-egyenest ellenkező költészete, oly költészete, mely a túlművelt polgárisodás romlottságát fejezné ki, valamint a másik kifejezte a csecsemő társadalmak őszinteségét. E szerint a democrata művészet — nem véve ez epithetont politikai értelmében — ellenkezője fogna lenni a népköltészetnek. Ugyanis az idő folyást haladt: a naivságból tudomány lett, a rosszakaratt nélküli durvaságot lelketlen finomság váltotta fel. A költői csodák eltűntek, mint fényes délben a reggeli ködlátvány. Azonban a kérdés nem változott. A nép, legyen bár tudatlan vagy tudós, alárendelt vagy parancsoló, pólyába kötöztve, vagy felruházva minden hatalommal, mindig egyforma bizonyos tekintetben: mindenkor szükség, hogy a költészet üdvösen szórakoztassa, erkölcsi lényét újra föléleszse s visszavigye őt a láthatlan istenséghez, melyet eltakarnak előle földi érdekei; ne pedig kettőztesse amaz érzéki izgatottságot, melyet úgy is nagyon ingerlenek az anyagon vett győzelmei. Ime, így fogta fel Brizeux a népköltészetet, midőn a helyen hogy egy

korcs civilisatióval való érintkezésben elvesztené lassan-lassan eredetiségét, az ő kedves Bretagne-jához fordult, hogy költői maradjon és breton. És így van az, hogy Franciaország másik szélén a provencai múzsa föléledtének csak akkor van és lehet valódi becse, ha egy értelmes nép emelkedését jelenti saját költészetéhez, mely kiragadja őt a mindennapi valóságból, visszaadván neki multját, tájképeit, physionomiáját, szellemét. Im ilyen költészet lehetséges még a democrata társadalomban, és csak egy őszinte ihlettségű génie kellene,

hogy ama tömegek ízléséhez alkalmazza, melyek most oly rosz eledellel tápláltatnak, és egyszerűsmind ama modoros szakértők követeléseihez, kik nem tudván élvezni a valódi szépet, izlésrontó kezesettségben gyönyörködnek. Egy szóval, hogy értelmi betegségre orvosi aphorismát használjunk, a democratia ne hasonlóval, hanem ellenkezővel gyógyítsa magát! Mihelyest élő és tiszta forrásaihoz térve, visszanyeri ideálját; műveit még azok is meg fogják tapsolni, kiket az a vád terhel, hogy aggnak diadalán.

T Á R C Z A.

AZ IGAZSÁG ÉS HAMISSÁG.

(Allegoria.)

Elindul az Igazság,
Véle megy a Hamisság,
Édes testvér mindkettő,
Miért, tudj' a teremtő.

Anyjok varrt két tarisznyát,
Sütött nekik pogácsát,
Mindeniknek huszat szánt,
S betarisznyált egyaránt.

Ehetnék a Hamisság :
„Hallod-e, te Igazság,
A tiedből ennénk tán,
Az enyéből csak aztán.“

„Jó lesz, jó lesz, együnk hát!“
Megkezdik a pogácsát,
S míg benne tart, egy hétig,
Morzsolgatják mindétig.

Ehetnék az Igazság :
„Hallod-e, te Hamisság,
A mint mondád, rendre jár,
A tiedből együnk már.“

De egész nap h'jába kér,
Nem ad neki a testvér;
„Mégis adok, jó áron,
Ha a füled levágom.“

Le is vágja a fülét,
Másnap ismét a kezét,
Azután meg a lábát,
S úgy ad egy-egy pogácsát,

Végre szemét szurja ki,
Vakon bénán vezeti;
Az Igazság ráállott —
Igy járnak a világot.

GYULAI PÁL.

EGY SZEGÉNY ASSZONY TÖRTÉNETE.

II.

III. Vilmos király nejét Karolinát, a menyegzői éj után, elüzte magától.

Azt mondják, hogy Sellers grófnő valami hevítő bájitalt adott a menyasszonynak, mely miatt a király megvetette nejét s egy távoleső falusi kastélyába számüzte.

Ott szülte meg leányát; azt elvették tőle s többé látnia nem volt szabad.

És soha férje udvaránál nem mutathatta magát.

Az udvarnál a királynénak hatalmas el-lenségei voltak; legelől a király maga, azután az anya királyné, a lord kancellár, a kormány főbb tagjai, és azután mind az a himes hámos csöcselék, a mi nyal és harap, a hogy hasznosabbnak látja.

A király gyűlölte, mert nem szereté; az anyakirálynő és a kormányférfiak üldözék, mert ez összeköttetés a politikai combinationokat akadályozta; a többi pedig haragu-

dott rá, mert — mert ez az udvarnál divat volt.

Csak két védelmezője volt az angol földön: az egyik a király atyja, az öreg III. György: egy jószívű agg; a kiről azt mondták, hogy elmebeteg. Egy becsületes lélek, de testi erő nélkül; elfordított lap a királyi név fényével; egy halott, a kinek kezét megcsókolják, de ütését nem félik.

Hanem a ki a másik védelmezője volt, oh az egy rettenetes ur, a ki előtt Anglia kormányférfiai levett süveggel állnak s haragos tekintete elől meztőláb osonnak el, a ki ur az urak felett, a kinek kincse, hatalma, fegyvere, birodalma van nagyobb mint a világ bármelyik hódítójának: ez az ur az angol közvélemény.

Mit? A mób? az utcai csöcselék; a prókátorok, a firkász ujságírók, a népszónokok és a szövöszékek emberei oly hatalom volnának Angliában?!

Valóban oly hatalom az. És az egész udvar nem volt elég erős megrontani azt a nőt, kit egy beteg királyon s egy egészséges népen kívül senki sem védelmezett.

Cselhez kellett folyamodni.

Ki kelle hiesztelni, hogy a királyné nem méltó a király nevét viselni.

Egy napon a királyné társalkodónéja számüzött urnójét oly helyre vezette a kastély parkjában, hogy egy csodaszép kis négy éves fiu koldult a járó-kelöktől.

A jószívű királyi asszony, kitől saját gyermekét elragadták, megszánta a koldus ivadékot s felviteté kastélyába, s ott nevelteté maga körül.

Nem sokára elterjedt a hír az udvarnál, hogy a királynét azért számüzte a király udvarából, mert egy régi szerelmi viszonyának jött nyomára, melynek tanujelét, egy négy éves gyermeket, titokban most is maga mellett tart a királyné s anyai gyöngédségivel halmoz el.

Nagy utat tett a kósza hír, mire a királyné füléig elhatott; a lelkéig sértett nő e bántalomra nyilvános vizsgálatot kért ez ügyben; a mit csak nagy sürgetésre nyerhetett meg.

A kormány férfiaknak nem esett kedvükre az, hogy ez ügy nyilvánosság elé került. Mig csak titokban terjengett a rágalom, szívesen szitották maguk is; hanem a

mint kitörésre jött, kénytelenek voltak azon lenni, hogy elfojtsák — nehogy e mende-monda az „öröklési rendet“ megzavarja. A királynének leánya volt, a leány végett kellett az anyát megmenteni.

A törvényes vizsgálatból kitűnt, hogy a királyné által felfogadott fiucska neve Austin; apja és anyja Exeterben élő szegény ács család s hogy a királyné személyéhez a vádnak még csak árnyéka sem férhet.

E vereség után más tervet kelle kigondolni.

Az idő nem volt VIII. Henrik kora többé, a midőn egy angol király megunt feleségét kedve szerint elűzheté, elítélheté, s vérpadról lecsurgó vérében új nászkoszorút festhetett pirosra. A „jogok-századában“ az angol fejedelem „a törvények legmagasabb alattvalója.“ Az angol törvények szerint pedig a király el nem űzheti nejét, ha csak tőle törvényesen el nem vált. Ugyanazon kérlelhetlen törvények szerint egy férj csak akkor válhatik el nejétől házasság törési bűn miatt, ha saját maga hasonló büntől egészen tiszta, mit bebizonyítani III. Vilmosra nézve nagyon terhes feladat lett volna. A rettenetes angol törvény pedig nem ismer különbséget e tárgyban király és napszámos között.

A kérdést más régiokba kellett átvezetni, a magányügyet diplomatai fontosságra emelni. Be kelle bizonyítani, hogy a királyné nem érdemes Ó Anglia trónjára.

A királynénak álbarátai azon tanácsot adák, hogy idők változtáig hagyja el Anglia földét, hol csak megaláztatás és szenvedés fogadta első partra lépése óta, s tegyen egy utat Keletre; a szent sirhoz; ott imádkozva, talán több malasztal téren vissza, férje szívével magához hódítani.

Utiköltsége fejedelmi bőkezűséggel volt utalványozva; az utjába eső udvaroknál lakó diplomatai testületek utasítva a fejedelem-nő diszes fogadtatása iránt, az egész utvonal rózsákkal hintve számára — és kémekek beültetve.

Genuában kiszálltakor egy fiatal lovag ajánlotta magát a királynő szolgálatába, egy szép arczu, kellemes modoru férfi, kit a királyné felfogadott és mindenütt magával hordott, a merre járt; és a merre csak járt,

tengeren és szárazon, az uttalan pusztán, s a háborgó tengeren: az olasz hegyszakadékok s a kábitó karneváli csoportozatok között, minden ember, a ki csak vele érintkezésbe jött, az első napon érezé királyi jótékonyágát az elüztöt nőnek s a második napon már a kormány kéme volt s küldte a tudósításokat felöle a csatornán túl, és mind ezen kémek vezére, feje, igazgatója volt — maga a kitüntetett lovag, Bartolomeo Bergami.

IV. György király különben eleget igyekezett azon, hogy népszerűvé tegye magát. Eljárt a kis csapszékekbe, hol az akkori kor gavallérjai, a „Six bottlemans“, a csöcselék multságait oszták, s a rendőrség daczára a fuladásig zsufolt lebukokban a kakas és bulldog viadalok alatt rekedtté orditozták magukat.

Legkedveltebb gyűlhely volt akkoriban, (a Napoleonra következő szépséges szent béke éveiben) az „arany kokuszdió“ csapszék. Master Sam, a kocsmáros, a leggorombább ficzkó, a kit jó pénzért kapni lehet a három királyság területén s ezért a gavallér világ kegyencze. E kitüntetés meg is látszott nem csak master Sam erszényén, mely leginkább tömve volt — fizetetlen árjegyzékekkel, hanem testének minden részén, mely egész kis emlékalbum volt hirhedett férfiaktól kapott ütlegek foltjaiból és sebhelyekből; köztük ő felségének is egy pár autographonja.

Halottak estéjén, mikor az utcákon minden harmadik ember koszorút czipel a karján, és gyalog és omnibuszon, bérkocsin és uri fogaton a temetőket látogatni siet, egy lármas csoport nyit be az arany kokuszdió ajtaján, melynek üveg, táblái nagyon nem superflua cautela miatt, sűrű vasráccsal is be vannak vonva, még pedig mind kívül, mind belül.

A vidám csoport, (mert gyászolónak épen nincs okunk azt nevezni) mintegy tizenöt fashionable gentlemanból áll, kik közül négyen vagy öten egy-egy herczegasszonyt vezetnek karjaikon, abból a herczegnői osztályból tudniillik, melynek mindene megvan, a mi egy herczegnőnek, csupán csak neve nincsen hozzá. Ez pedig csekélység.

Az a fehér nyakkendő, kásztor kalapos

dandy, a ki szörnyen gyürödött ingfodrai között három mogyorónyi brilliántot visel, kezében pedig hatalmas tüskés botot forgat, az — a király. — Az a delnő pedig, ki az akkori idők divatja szerint térden alul érő selyem viganót, szélein rózsafüzérekkel, könyökig érő keztyüket, s felhőtakaró kalapot paradicsom-madár tollal visel, s kit IV. György karjára füzve vezet; — az: — az a királyné; igen: — „pillangó királyné“: „Queen Butterfly“, a hogy őt az orgiákban nevezik.

Az arany kokuszdióban le van terítve a teke asztal; halottak napján Angliában nem szokás tekézni. Nagyobb biztosság kedveért, maga Master Sam is felfeküdt rá s ad hominem tudatja mindenkivel, a ki kétkednék felöle, hogy ott ma golyókat lökdösni nem lehet.

IV. György, a mint az ajtón belépve szemeit a kétes lámpavilághoz s a szellőzetlen dohányfüsthöz acclimatizálta, félszemüvegét aranyos fogantyúval szeme elé dugva, a legtökéletesebb orrhangon, a milyen csak a fash világban divatozik, kiálta:

— Sam! Hol vagy Sam? Hol vagy te országos gazember?

A megtisztelt házi gazda, a nélkül hogy tenyerébe fektetett állán változtatna, vagy a tekeasztalról felemelkednék, morogva visszonz:

— Itt van Sam. S szeretné tudni, hogy miért volna ő országos gazember?

György int felemelt tüskés botjával, mire követői körüle csoportosulnak; ő pedig egy háromszegletű papirt von elő oldalzsebéből, mely alakját akként nyerhette, hogy valaki egy ív papir szegletét szakítá le s arra irt levelet.

— Látják mylordok ezt a szép kis darab papirozt; körül sincs nyírva, a szélei sincsenek ugyan megaranyozva; de legalább a parfümtől illatos: ha ugyan a grogot is parfümnek lehet elfogadni. Ez egy levél, a mit Master Sam irt IV. György királyhoz.

— Ha királyi correspondentia s országos ügy, a „kék könyvbe“ vele — szól erre egyik dandy a csoportból, talán épen maga Sheridán; mert ő is rendes czimbora volt ott.

— Oh nem; ez gyöngéd magánügy. Ide hallgassatok.

— Lámpát közelébb.

— Szükségtelen, olyan goromba az irás, hogy sötétben is elolvashatni. — Tehát :

„Master Samuel köszönteti IV. Györgyöt!“ Master Sam *köszöntet* engem! S a gazember még a maga nevét írja *elől*. — Ezer háromszáz nyolczvanöt font és négy shilling a mivel fölséged nekem tartozik. A conto mindennap nagyobb lesz, s nekem a pénz kell. Fölséged tud pénzt csinálni, de én nem tudok. Az ördög vigyen el engem, ha holnap egy ital sherryt adok, a mig a pénzemet meg nem kapom. Fölségednek *még most* hüséges alattvalója Sámuel.“

Az egész társaság hahotája kísértte a furcsa okirat végszavait.

— Te irtad-e ezt, te beszózt kilenczszem! kérdé a király, ujra eldugva zsebébe a becses okmányt.

— Én hát, szólt master Sam, de fel is ült aztán, mégpedig úgy, hogy a tekeasztal közte és a király közt maradjon. Ugy lovagolt rajta, félig leloggó lábbal, mint egy lovon ülő mylady.

— S tudod-e, hogy ez „felonie?“

— Nem tudom; hanem azt tudom, hogy a rosز adóst, a ki nem fizet, mindenütt szabad üldözni a hitelezőnek Ó Angliában.

— Akkor apámat III. Györgyöt nagyon üldözhetnék a hitelezők, mert ő annyi adósságot csinált, hogy ha tallérban együtt volna, körül lehetne vele rakni a birodalmat.

— Igen, csakhogy III. György király nem arra csinálta az adósságot, hogy kakas viadalon pazalja el a pénzt, hanem arra, hogy *egy Napoleont* veszítsen el.

— *Egy Napoleont?* Te háládatlan tengeri pók! Hát nem *ezer Napoleont* vesztetem én el tegnap ittezen az asztalon. (Érstd: Napoleon aranyat.)

A gentlemanek olyan jónak találták ezt az élczet, hogy nevettek rajta. Nagy urak élczei mindig fényesek!

— Nos, hát te görbére egyengetett kutágas, van e bátorságod a te uradnak azt mondani, hogy nem hitelezek többet?

— Van bizony. Ha valamelyik matröz nem akar fizetni, elmegyek a kapitányához s bepanaszlom, megveszem rajta; de ha „az én uram“ nem akar megfizetni, ki az ördöghöz menjek ellene panaszra?

— Hát ott azon az asztalon mi van leterítve?

— Egy bowl punch, egy pár sült to-goly, meg egy szőlővel töltött plumpudding.

— S te vakmerő, azt hiszed hogy én azt nem merem elfoglalni tőled?

— Nem az enyém. Egy derék gentleman rendelte meg, a ki előre ki szokta mindennek fizetni az árát. Azt pedig tudom jól, hogy Ó Anglia törvényei szerint a király sem teheti senki tulajdonára a kezét annak személyes engedelmé nélkül.

A gentlemanek hallatlanul jól mulattak azon, hogy a kókuszdió kocsmárosa olyan szépen praelegál a Magna Chartából.

— S ki az a te derék gentlemaned, Sammy, a kinek vagyonához nyulnunk oly égre kiáltó alkotmány sértés fog lenni?

— Az a derék készfizető gentleman senki sem más, mint a ki ott jön be az ajtón, a nagyon tiszteletreméltó Brommel Eduard Simson esquire, ő kegyelmessége.

A nagyon tiszteletreméltó Brommel Eduard Simson esquire nagyon is ismerős lovag volt a király előtt; első divathős, kinek minden kifogás fölötti nyakkendő állását mindenki irigylé az udvarnál, de ki e nyakkendőkötés titkát még királya kérelmére, biztatásaira sem árulta el sóha, a mi erős characterre és szabadelvű nézetekre mutat.

Sir Brommel csak egy hét előtt is még kegyencze volt IV. Györgynek, hanem egy napon el találta felejteni magát s a Westminsterben is hanyattveté magát a pamla-gon a király előtt; azt hitte, ott is az arany kokuszdiónál vannak. A király aztán azért kilökte a lovagot inasaival az ajtón. E miatt viszont Brommel fente a fogát, hogy visszaadja a tromfot Györgynek, majd ha összekerülnek megint a kokuszdiónál.

A nagyon tiszteletreméltó gentleman inasa kíséretében jött, ki mindenütt sarkában követte. Divat volt akkor a közellátást affectálni, melynek következtében sir Brommel úgy nézett szüntelen, mintha minden embernek a feje tetejét akarná meglátni.

A mint IV. Györgyhez ért, még magasabbra emelte fejét, még jobban összehuzta szempilláit, nyitva tartott szájjal bámulva rá szörnyű ismeretlenül s azzal visszafordulva inasához, nyafogó hangon kérdezé tőle :

— „Who is that fellow“ (ki ez a *ficzkó*) ezzel a gyűrött nyakravalóval itt?

A király szemébe azt mondani, hogy „that fellow!“ s még az inastól kérdezni, hogy ki az? s e fölött a nyakravalóval bosszantani, a mi csakugyan nem állt oly szépen, mint Brommelé!

A nagyon tisztelt gentleman minden más alkalommal azt koczkáztatta volna, hogy ő felsége sajátkezüleg egy hatalmas pofonnal ütné őt még egyszer akkora lovaggá, mint a mekkorának már született és felnőtt; hanem ezuttal jó lett volna ránézve, ha ily tréfás büntetéssel megszabadulhatott volna. Terhelve bűnét az a körülmény, hogy a bowl punchot előre kifizette!

— Megállj! kiálta utját állva IV. György. Hütelen! Te a király személyét sértéd meg.

— Oh, ezer pardon. Nem ismertem meg felségedet.

— Hogy ez a tévedés többet ne történjék rajtad, ez órától fogva számüzünk birodalmunkból, s ha mától 24 órán túl itt találatol, a Towerbe záratunk, s megindítjuk ellened a pert felségsértés miatt. El szemeink elől!

A szegény lovag megzavarodva hátrált ki az ajtón; György arca úgy lángolt a harag miatt, hogy mindenki félrehuzódott tőle; a gentlemanek látták, hogy ez több a tréfánál.

— Mylord cancellár! kiálta György, miután Brommel eltávozott. Gondja legyen rá,

hogy parancsunk végrehajtassék. A számü zött fölségsértő vagyonaival mi történik?

— Azok a koronára szállnak, — felel a lord cancellár, kinek persze itt is György oldalán kell lenni.

— No így hát ez a bowl punch és ez a plumpudding a mienk! szólt kaczagva IV. György, üljünk hozzá urak, ide mellém Queen Butterfly! Ma confiscált punchot iszunk!

E szóra ismét kigyulladt az elfult jókedv; a király szeszélyes ötlete új fordulatot adott a drámának; a vidám társaság ismét a vig czimborát találta benne s az anecdoták világában a partié a király részére volt megnyerve. Mint tudjuk, a világ mindig annak a pártjára áll, a ki ellenesét kijátszta, nem azéra, a ki ellenesét leverte. Halottá tenni könnyű, de csúffá tenni nehéz.

Hanem a szegény Brommel azért csakugyan komolyan számüzve maradt e gomba tréfájáért; s mint számüzött halt meg Frankhonban; csak halála után hagyva végrendeletében hazájára azon megbecsülhetlen titkot, miszerint nyakkendőjének feljülmulhatlan jó állása az által eszközöltetett, hogy — ki volt keményítve! S ily lángésznek külföldön kelle elmulni egy meggondolatlan szó miatt, holott szép talentuma mellett még valamelyik európai udvarnál követségi álmomást is tölthetett volna bel!

(Folytatjuk.)

JÓKAI MÓR.

É R T E S Í T Ő.

Alkotmányos nagy naptár. 1862. évre. Kiadja Müller Gyula. Pest, 1862. A Figyelő szépen békét hagyva Müller Gyula alkotmányos nagy naptárának, ha egy mű nem volna benne közölve, mely iránt nem lehet közönyös az irodalom, mert Petőfitől származik: *Az apostol.* „Nagyobb becsű művel — olvassuk a naptár jegyzetét rá — alig kezdhetnének meg naptárunk jelen évfolyamának szépirodalmi részét, mint halhatatlan költőnk e nagyszerű költeményével, melyet 1848-ban irt, s mely még eddig nyomtatásban meg nem jelenvén, csak kevéssé ismeretes.“ Nagy írónak jeles művét kiragadni a homályból s átadni a közönségnek, hogy élvezze, örüljön és gyönyörködjék, dicséretes buzgalom, s hihetően ez ösztönözte Müller Gyula kiadó urat, hogy naptára érdekességét növelje a hosszú idő óta némán veszteglő költeményre. De a ki nagy író művének kiadására vállalkozik, annak egyéb kötelessége is van, mint a

nyomtatás költségét viselni. Gondoskodnia kell, hogy a szedés a leghitelesb kézirat, s ha lehetséges magának a szerzőnek kézírata után történjék, s a javítás, hozzáértő egyén által, a szerző céljaihoz, a nyelv és mérték kívánalmaihoz legyen alkalmazva. Mielőtt azonban kiadáshoz fogna, kétszer is meg kell gondolnia, vajon a munka világot láthat-e úgy, a mint szerzője megírta, vagy a körülmények kihagyást, változtatást követelnek. Az utóbbiak sohasem jogosak a szerző irányában; de kevésbbé lényeges helyeken parancsoló kényszerűségből a kihagyás elnézhető: a változtatás soha. Kinek van joga Petőfivel azt mondatni, a mit ő nem mondott? Elhallgattatni lehet, de meghamisítani nem. Hát még, ha e változtatás oly nemű, hogy a költemény alap gondolatját támadja meg? Ha ily mütétel nélkül meg nem jelenhetik, akkor — tanácsosabb ki sem adni.

Ezen aggodalom már akkor feltámadt bennünk,

midőn az Apostolnak több évvel ezelőtt szándékba vett kiadásáról hallottunk. És csak ugyan, kinek alkalmá volt az utóbb megsemmisített nyomdai iverbe belépillantani, bizonyíthatja, hogy azon kiadás is nemcsak hézagos, csonka, hanem alap-gondolatjában is elferdített fogott volna lenni. A darab hősének abban is oly lelkiállapot tulajdonítottatik végül, mely Petőfiének gondolatjában sem volt. Bármily véleménynyel legyen valaki a hősi-ség ezen neméről: azt hisszük, egy oly író, mint Petőfi, megérdemli, hogy tiszteletben tartsák meggyőződéseit, s ha ő feketét mond, ne igyekezzenek fehérre mázolni. Kihagyások is lettek volna ama kiadásban: de a megmaradt részek (ama ferdítést leszámítva, mely pár szóval eszközöltetett), a költő kéziratához híven, jól, értelmesen fogtak volna megjelenni. Müller ur kiadványáról ennyi dicséretet sem mondhatunk. Sőt kötelesnek érezzük magunkat főnebbi elégült jegyzetét úgy módosítani: „hogy nagy becsű művet alig lehetett volna tökéletlenebbül adni ki, mint halhatatlan költőnk e nagyszerű költeményét az alkotmányos naptár.“ Alkalmunk volt azt sorról sorra összevetni egy oly kézirattal, melynél senki sem mutathat elő hitelesebbet, s ki Müller ur Apostolának (mert Petőfiének nem mondhatjuk) e műtéltre használt példányát jegyzeteinkkel meglátná, annak lehetne fogalma bosszuságunkról.

Eleinte nem birtuk elgondolni: valamely iskolás gyermek collectája szolgált-e szövegül a kiadónak, vagy a nyomdai javítók érezte magát felhatalmazva, hogy Petőfi helyesírását, nyelvét, jambusait nivellirozó tolla alá vesse. De később annak találtuk nyomait, hogy oly egyénnel van dolgunk, ki Petőfi nyelvén, orthographiáján, ver-selésén javítani akar; pontozását fölcsereéli, soraiba egyes szótagokat, szavakat betold, vagy onnan lenyes; egy jambus-sorból kettőt, kettőből egyet csinál; egész sorokat (nem a kényes helyeken) el-hagy, olykor mással cserél föl; szakaszokat össze-foglal, hol az eredetiben külön állnak s elvászott, hol összefoglalvák: egy szóval, a ki egészen sa-játja gyanánt bánik e költeménynyel.

Kezdjük a legcsekélyebbnek látszón, de a mi, kivált versnél, igen nagy befolyással van a szöveg értelmes olvasására, a mérték gördülésére, az ér-zelmi nyomaték feltüntetésére. Kezdjük az ortho-graphián és pontozáson. Ki Petőfi kéziratát ismeri, tudja, hogy az ő írása nemcsak calligraphiai csin, hanem helyesírási szabatoság tekintetében is a legjobbakk egyike volt. Nem is haladt azóta a ma-gyar helyesírás, kivéve talán, hogy az ő kettős *ly*-ei helyett (*melly, illy, olly*) egy *ly* kapott láb-ra, s hogy a változó *sz* hangú igékben, hol ő Ré-vay után *t-t* irt (*aluttam* — de nem következe-ten *alugy, alunni, alunnám* stb.) a többség ma *d-t* használ. Nem volt hát semmi oka a javítónak meg-változtatni Petőfi helyesírását. Nem volt joga *köny*-et írni, hol a vers *könny*-et kíván, *emlőjét*, hol a jambus *emlőjét* követel, elhagyni az aposto-

phét az *álmody* ikes ige mellől, homlokról-t iga-zítani, hol homlokról a mérték; *kint* szót használ-ni, hol szebben hangzik a *kinn*, valjont tenni, a jambicus vajon helyébe, *feljök*-re változtatni, ér-telem zavarólag, a *följök* szót; elvászottani, a mit Petőfi összeirt: „éjszak fényével,“ „fél isten“ stb. Nem volt joga fölcsereelni, elhagyni, más helyre rakni Petőfi írásjeleit: a gondolatjelt (...) egy-szerű vesszővel, a pontot commával, a felkiáltást ponttal, vagy viszont, váltogatni fel, tetszése sze-rint és találomra. Vagy mindegy az, ha Petőfi így kezd egy versszakaszt:

És ugy történt. A mit sok évi
Erőködés meg nem hozott — stb.

s kiadója, összefoglalván az előbbi versszakkal, a pontot vesszővel helyettesíti:

És ugy történt, a mit sok évi —?

Mindegy, ha a költő pontokkal adván nyomaté-kot a versnek, ez új Heinsius recensiójából a pon-tok mind eltűnnek? ilyen formán:

Pet. Pedig csalatkozott.

Ez nem végső fájdalom volt.
Midőn a börtönből kilépett,
Azt kérdezé: „szabad tehát
A nemzet, a haza?“ —

Napt. Pedig csalatkozott,

És nem végső fájdalom volt,
Midőn a börtönből stb.

A kinek ez mindegy, az ne fogjon jeles író művének kiadásához, adja a magáét, a hogy tetszik. És midőn Petőfi, értelmes szabattossággal így rakja jegyeit:

Az, isten, tégedet csufol!

ne olvastasson effélet:

Az Isten téged csúfol!

Ez orthographia és jelrakásbeli tökéletlenség így foly végig az egész költeményen, s a mit Pe-tőfi írásjelekkel akart kifejezni, az merőben el-vész. De még ez nem minden. A hiba és önkény ezer nemével találkozunk e kiadásban. Ide irok néhány *jámbust*: az első mindig Petőfié, a rákö-vetkező pedig folyvást az alk. naptár javítása. A kinek füle van a hallásra, hallja:

Azaz *hogy* pusztá volna, ha —

Azaz pusztá volna, ha —

Anyjának száraz emlőjét —

Anyjának száraz emlőjét —

Kitört belőle ellenállhatatlanul —

Kitört belőle ellenállhatlanul —

Levette vállaitokról az álom —

Levette vállaitokról az álom —

A gyertyalángként, melyre rálehelltek —

A gyertyalángként, melyre lehelltek —

S mit a tiédnek s magadnak —

S mit a tiednek s magadnak —

Nem birsz megszerzeni —

Nem birsz megszerezni —

Halkan kinyitj' a hintó ajtaját —

Halkan kinyitja a hintó ajtaját —

Fiú-e, vagy lány, még nem is tudom —

Fiú-e, vagy leány, még nem is tudom —

Szomszédasszony legyen keresztanya —

Szomszédasszony legyen a keresztanya —

Ily hosszú útát még nem tett soha —

Ily hosszú útát nem tett soha —

A szegletkőhöz támasztá fejét —
 S szegletkőhöz támasztá fejét —
 Átellenében tarka játékszerrel —
 Az átellenében tarka játékszerrel —
 Azokra néze és mosolyga, mintha —
 Azokra néze, mosolyga, mintha —
 Miért e halk járás, e suttogás? —
 Miért e halk járás, e halk suttogás —
 E kised halva van, éhen hala —
 E kised halva van, éhen halva —
 Az én kezembe öntené az isten —
 Az én kezembe öntené Isten —

Bár erre *ollyan* nagy szüksége volt —
 Bár erre *oly* nagy szüksége volt —
 Ki fogja eltáplálni őket? —
 Ki fogja táplálni őket? —
 Minek van vége? . . . álmodott? —
 Minek van vége? *mit* álmodott? —
 Talán *épen* szomszédom itten? —
 Talán *ép* szomszédom itten? —
 (Vége a jövő számban.) *)

*) Színház birálatunk hátralevő részét is kénytelenek vagyunk a jövő számra halasztani, tér szűke miatt.

KISFALUDY-TÁRSASÁG.

A Kisfaludy-társaságnak tegnap tartott rendezési ülésében két új alapítvány jelentetett be: Véghelyi-Pázmándy Emma asszonyságé s Csanak József uré.

Ágoston Józsefné asszonyság nem az alapítók sorába lépett, mint a múlt ülésben tévedésből jelentve volt, hanem 5 ftnyi adománnyal járult a társaság pénztára gyarapításához.

Tóth Kálmán „Az egri szép napok“ (Dobó Katicza) című népszínművéből, Arany János „Az ember tragoediája“ című drámai költeményéből, Szász Károly „A kis Ilonka emlékezete“

című költeményfüzetéből olvasott fel mutatványokat.

„Az ember tragoediája“ című drámai költeményt, mint már jelentve volt, a pártolók még az első évre kapják könyvilletményül, ugyszintén Sand György legújabb regényét, mely „Valvédre“ czímet visel.

A februárban tartandó közülés előrajzának elkészítésére bizottság neveztetett ki.

Halász Dezső ur beadott egykötetnyi versei birálat alá bocsáttattak. — Kelt Pesten nov. 1-jén 1861. *Greguss Ágost*, titoknok.

V E G Y E S.

— Hétfőn (nov. 11.) a magyar akadémia mathem. és term. tudományi osztályai tartották rendezési ülését, mely alkalommal *Thánn* Károly I. tag. egyetemi tanár foglalta el székét „A vegytan újabb irányáról“ értekezvén. Az előadásában feljövő *isomeria* és *polymeria* vegytani műszók magyarítása alkalmat nyujta Nendtwich r. tagnak indítványt tenni, hogy legalább az akadémia keblében levő vegyészek állanának össze, vitatnák meg a szakjokbeli műszavakat, s az eddigi szétterő használat helyett azon szavakat használnák ezentul, melyek iránt közös megállapodás történik. Fogarassy r. tag, hivatkozván az akadémia előbbi határozatára, mindenek előtt az elvet ohajtaná tisztába hozatni, mely szerint a műszavak — a terminologia és nomenclatura — magyarítása körül az akadémia az összes tudományok körében eljárni ohajt, és nem szeretné, hogy a vegytani szak, vagy bár a természettani osztály, e munkálkodásnak elébe vágjon. Ellenben az alelnök, b. Eötvös József, Nendtwich indítványára hajolván, kifejté, hogy sokkal czélszerűbb az illető osztályokra, s ott is a homogén tudományok képviselőire bízni, hogy a létező magyar műszavakat elébb ők rostálják meg s úgy terjeszszék az összes akadémia elé, csak így lehetvén a dolog természetéből önként fejlődő elvet is megállapítani, melyet a priori feltalálni bajos. Hosszabb tanácsko-

zás után Nendtwich indítványa, az alelnök báró ur módosítása szerint minden szakra kiterjesztve, határozatba ment. — *Kiss* Károly r. tag is akart felolvasást tartani, melynek tárgya „A rigómezei ütközet“, de kifejlödvén a fentebb említett élénk tanácskozás, s ez által az idő is későre haladván, elállt a felolvasástól, s értekezését felolvasottnak tekintetni kérte. — Ez után a jegyző Csengety (a titoknok nem levén jelen) egy pár adakozást jelentett be az akadémia házára és tőkéjéhez: mint Szeged városáét 5000, Szalontáét 1000 ft. Lónyay Annáét 1000 ft.

— Emilia aláírást hirdet 10 frtal 12 kötet szépirodalmi műre: *Abonyi*, *Vadnai*, *Vértessy*, *Emilia* regényei, illetőleg novelláira s *Bozzay*, *Dalmady*, *Thaly* verses költeményeire. Ebből egy szépirodalmi könyvkiadó társulat nőheti ki magát, mely a Kisfaludy-társaság mellett is fenállhat s érdemes az olvasó közönség pártolására, annál inkább, mert jótékony cél: a nyereségből egy elaggott vagy beteg költő nyugdíjazása, van hozzá kötve — Hanem azért nem volt szükség a Kisfaludy-társaságra kigyót-békát kiáltani. Egy év óta mindenkit a politikai izgalom foglal el; most, hogy csend van, és haragosak a kedélyek, előállnak, és egy alakulása első nehézségeivel küzdő társulattól kérik számon: mit tett hát ez anynyira zaklatott év alatt.

UJ KÖNYVEK *).

DEMOSTHENES BESZÉDEI. Görögöl fordította *Télfy* János. (E fő cím alatt: HELLEN REMEKIRÓK magyar fordításban. 7-ik kötet.) Ára 40 kr. (Lampel, Pest. 1862.)

AZ IGAZ SZÉP és JÓ feltárt tanának előhírnöki füzet. Irta *Kovács Frigyes* orvos doktor. Ára 1 ft. (Egyet. nyomda, Budán.)

MAGYAR NYELVTAN. Első rész. Szótan. (Alaktan.) Az I. és II. gymn. osztály és az ezekkel párhuzamban álló reáliskolák számára. Irta *Warga János*, nagy-körösi tanár. (Osterlamm, Pest.)

ÉRTEKEZÉSEK Titus Livius római történeteinek X első könyve fölött. Irta *Machiavelli* Miklós. Magyarította *Pados János*. (Laufer és Stolp, Pest. 1862.)

50 NÉPDALOK. Hegyallyjai *Nagy Ferencztől*. (Laufer és Stolp, Pest. 1862.)

MAGYAR NYELVÉSZET. Szerkeszti *Hunfalvy Pál*. Hatodik évfolyam. IV. füzet. Előfizet. ára 6 füzetnek 5 ft. 25 kr. (Osterlamm, Pest)

TARTALOM.

Kazinczy nyelvújítása. *Imre S.* — Eredeti népmesék. — A francia költészet 1861-ben. — Az Igazság és Hamisság. *Gyulai P.* — Egy szegény asszony története. *Jókai* Ertesítő. — Kisfaludy-társaság. — Vegyes. — Uj könyvek

*) Hogy ez állandó rovatot minél teljesebbé tephessük, kérének a t. kiadó, illetőleg szerző urak, hogy az ujonnan megjelenő művekből egy-egy példányt, vagy legalább annak egész címét, hozzánk beküldeni sziveskedjenek. *A szerkesztőség.*

Előfizetési felhívás

A SZÉPIRODALMI FIGYELŐ

aesthetikai, kritikai és szépirodalmi hetilapra.

A SZÉPIRODALMI FIGYELŐ első éve october végével lefolyt.

Nem szükség mondanunk, mennyi akadályal kellett küzdenie fenállása első évében: részint, mivel a közönség osztatlan figyelmét a haza nagy érdekei vették igénybe; részint, mert a kedélyek általános hullámzása az irodalmi csöndesebb munkásságra is ernyesztőleg hatott.

Mindamellett igyekeztünk megoldani feladatunkat. Mennyire sikerült ez: olvasóinkra bizzuk megítélni. Elöttük a lap egyévi folyama erős és gyöngye oldalaival; ám forgassák végig s ítéljenek: lehetett volna-e az adott körülmények közt e nemben valami sokkal jobbat állítani elő.

Szándékunk volt előfizetési határidőnket összeegyeztetni a naptári évvel, s e cél-

ből december végeig is fogadtunk el előfizetést. De bővebb megfontolás után beláttuk, hogy e változtatás nem czélszerű. Lapunk mind alakjára, mind tartalmára nézve alkalmas, hogy év végén beköttek; s azon t. előfizetőinket, kik mult évi novembertől jelen october végeig járatták, ha tovább nem kívánnák is, nem foszthatnók meg czímlap-tól és tartalomjegyzéktől. Már pedig ha ezeket adunk most octoberben s így bezárjuk ez évi folyamot: nem adhatunk decemberben ismét. A kötetek disztelen egyformátlansága is ellene mond ama változtatásnak. Ennélfogva tisztelettel fölkérjük azon t. cz. előfizetőinket, kik december végeig küldötték be a pénzt, hogy előfizetésüket félévre kiterjeszteni méltóztassanak.

Ezek szerint az előfizetés rendje így áll

Helyben házhoz, vidékre postai küldéssel:

Egész évre (nov. 1861—oct. 1862) . . . 10 ft. a. é.

Fél évre (nov. 1861—apr. 1862) . . . 5 „ „

Az előfizetési pénz a „Szépirodalmi Figyelő“ kiadó hivatalába (Egyetem-utca 4. sz.) küldendő be.

Pest, oct. 23. 1861.

Heckenast Gusztáv

kiadó.

Arany János

szerkesztő tulajdonos.

Arany János, felelős szerkesztő és laptulajdonos.

Kiadó: Heckenast Gusztáv.